

ks. dr hab. Leszek Szewczyk, prof. UŚ
Katedra Teologii Pastoralnej, Liturgiki, Homiletyki i Katechetyki
Wydziału Teologicznego
Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
leszek.szewczyk@us.edu.pl

Recenzja osiągnięć naukowych i aktywności naukowej oraz opinia w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego ks. dr. Edwardowi Wasilewskiemu

Recenzja i opinia stanowi realizację postanowienia Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów z dnia 6 grudnia 2016 roku, przekazanego pismem z dnia 21 grudnia 2016 roku przez Dziekana Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Ostateczny wniosek formułuję na podstawie oceny obejmującej trzy zakresy charakteryzujące Habilitanta i jego dorobek po uzyskaniu stopnia doktora nauk teologicznych: sylwetka naukowa i jego aktywność akademicka, dorobek naukowy poza rozprawą habilitacyjną oraz rozprawa habilitacyjna.

1. Sylwetka naukowa i aktywność akademicka

Ks. dr Edward Wasilewski w latach 1992-1998 studiował w Prymasowskim Wyższym Seminarium Duchownym w Gnieźnie, w roku 1997 uzyskał tytuł magistra teologii na Papieskim Wydziale Teologicznym w Poznaniu. Po święceniach kapłańskie, które otrzymał w 1999 roku został skierowany kolejno do pracy duszpasterskiej jako wikariusz i katecheta w parafii pw. św. Marcina w Wyrzysku, w parafii pw. Matki Boskiej Królowej Męczenników w Bydgoszczy (2000-2005) i w parafii pw. św. Mikołaja w Bydgoszczy (2008-do chwili obecnej).

Habilitant w latach 2003-2005 odbył specjalistyczne studia z homiletyki na Wydziale Teologicznym Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie oraz podyplomowe studia z retoryki na Wydziale Polonistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Następnie studiował homiletykę w Philosophisch-Theologische Hochschule SVD w Sankt Augustin w Niemczech (2006-2008). W roku 2009 uzyskał dyplom licencjata teologii, a w roku 2012 stopień doktora nauk teologicznych na podstawie pracy *Eschatologischer Sinn in Predigten bei Begrabnisfeiern nach dem II. Vatikanischen Konzil. Analyse auf der Grundlage der homiletischen Zeitschrift „Der Prediger und Katechet“*, której promotorem był o. prof. dr Eckhard Jaschinski (SVD). Rozprawa doktorska nie została ogłoszona drukiem jako odrębna publikacja. Nostryfikację doktoratu przeprowadzono w Wydziale Teologicznym Uniwersytetu

im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w 2015 roku.

Habilitant jest zatrudniony w Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, gdzie prowadzi wykłady i ćwiczenia z *homiletyki i teologii przepowiadania* (Sekcja w Bydgoszczy) oraz wykłady i ćwiczenia z *homiletyki i przepowiadania w aspekcie teorii komunikacji* (Sekcja w Gnieźnie). Prowadzi również wykłady z *teologii pastoralnej* w Prymasowskim Instytucie Kultury Chrześcijańskiej w Bydgoszczy, (filia Papieskiego Wydziału Teologicznego - Sekcja św. Jana Chrzciciela w Warszawie).

W informacji o osiągnięciach dydaktycznych odnotował udział w ogólnopolskich dorocznych spotkaniach homiletów, jako uczestnik (3 razy) i prelegent (1 raz) oraz I Kongresie Teologii Praktycznej (2016), sesji popularno-naukowej z teologii duchowości oraz dwóch Międzynarodowych Konferencjach Interdyscyplinarnych (Bydgoszcz, 2012 i 2015 r.).

Jest członkiem zwyczajnym Stowarzyszenia Homiletów Polskich.

Na uznanie zasługuje systematyczne rozwijanie przez Habilitanta znajomości języków obcych. Oprócz rocznego kursu języka niemieckiego pogłębiał on również znajomość języka hiszpańskiego (4 miesięczne kursy) oraz angielskiego (3 miesięczne kursy). Żywe zainteresowanie massmediów wzbudzają niekonwencjonalne instalacje grobów Pańskich, szopek bożonarodzeniowych i ołtarzy na Boże Ciało, których pomysłodawcą i autorem jest Ks. Wasilewski.

2. Szczegółowa ocena dorobku naukowego przed rozprawą habilitacyjną

W autoreferacie oraz wykazie publikacji Habilitant wskazuje na autorstwo 25 publikacji naukowych: „5 książek (w tym 1 w języku niemieckim) i 18 artykułów naukowych opublikowanych w recenzowanych czasopismach (w tym 3 w języku niemieckim) oraz 2 artykuły naukowe opublikowane w pracach zbiorowych. Z wymienionych pozycji 5 zostały przyjęte do druku, co potwierdzam załączonym do artykułów zaświadczeniem”. Wśród publikacji znajduje się również rozprawa habilitacyjna, która będzie przedmiotem omówienia w następnym punkcie recenzji. Na tym etapie recenzji analizie poddane zostaną zatem 4 monografie oraz artykuły, już opublikowane.

Zainteresowania naukowe Habilitanta, zasygnalizowane w autoreferacie, koncentrują się na kilku obszarach badawczych: metodologia teologii homiletycznej, zastosowanie wykresografii w wybranych dziedzinach teologii, teologia moralna), formy przygotowania kaznodziejskiego, treści homilijnego przepowiadania oraz zróżnicowanych sposoby przepowiadania. Dokonany przez Autora podział wydaje się być mało precyzyjny i przyporządkowanie danych opracowań do poszczególnych obszarów badawczych rodzi znaczne wątpliwości.

Do pierwszego obszaru badawczego (metodologia teologii homiletycznej) Autor wpisuje cztery artykuły omawiające warsztat homilisty (biblijny, liturgiczny, patrystyczny, „warsztat kaznodziejski Pana Jezusa”). Samo sformułowanie poszczególnych tytułów odwołuje się nie tyle do metodologii teologii homiletycznej, ile do form i etapów przygotowania kaznodziejskiego. Opracowania te wskazują na konieczność zorganizowania warsztatu homiletycznego, do którego należą między innymi: Pismo Święte, liturgia i Tradycja. Autor omawia najważniejsze, z punktu widzenia przygotowania poszczególnych jednostek kaznodziejskich, pozycje bibliograficzne. Do tego samego obszaru badawczego Autor wpisuje monografię: *Geometria w służbie teologii*, Pelplin 2015 oraz artykuł: *Ein »Gutenbergischer« Wendepunkt in der Theologie*. I tym razem umieszczenie tych publikacji w dziale „metodologia teologii homiletycznej” wydaje się nieuzasadnione. Powyższe publikacje traktujące o „wykresografii” wpisują się bardziej w obszar nazwany przez Autora: „Zastosowanie wykresografii w wybranych dziedzinach teologii (sakramentologia, duchowość, katecheza, teologia moralna)”. Do tego obszaru badawczego Autor zalicza trzy monografie: *Das Ideal der Heiligkeit. Die Botschaft der Guten Nachricht in grafisch-bildlichen Darstellungen*, Leipzig 2015; *Chrzest. Wszczepienie w Mistyczne Ciało Chrystusa*, Gniezno 2016; *Podstawowe prawdy katechizmowe w 33 ujęciach graficzno-obrazowych. Pomoce katechetyczne z płytą CD*, Gniezno 2016, oraz dwa artykuły: *Motywacja dobroczynności chrześcijańskiej*, „Studia Gdańskie” 36 (2015), s. 127-146 i *Pełnia rozwoju człowieka tylko w Chrystusie. Ujęcie graficzne*, „Zeszyty Formacji Katechetów” 1 (2016), s. 26-34.

W wymienionych powyżej publikacjach Autor odwołuje się do wypracowanej w latach 1978-2014 przez księdza profesora Franciszka Drączkowskiego, metody w teologii, który ujmując sumaryczny wykład prawd wiary w 33 wykresach, złożonych z figur geometrycznych oraz geometryczno-obrazowych. We wszystkich tych opracowaniach ujawnia swoje zainteresowanie metodą wykresograficzną, a także poszerza ją o 12 nowych wykresów, niespotykanych w opracowaniach ks. prof. Franciszka Drączkowskiego. Metoda wykresograficzna obejmuje specyficzny rodzaj wizualizacji, dysponujący geometryczną precyzją i ścisłością.

Analiza i ocena metody wykresograficznej wykracza poza zadanie stawiane recenzentowi dorobku naukowego Habilitanta. Ocenie podlega raczej próba aplikowania tej metody do teorii poszczególnych dyscyplin teologicznych i praktyki duszpasterskiej. W powyżej wymienionych opracowaniach często dochodzi do duplikowania publikowanego materiału. Ks. Wasilewski, chcąc przybliżyć założenia metody wykresograficznej, znaczną część treści (wykresy, rysunki) powtarza. Jest to zrozumiałe, z punktu widzenia czytelnika, jednak, z punktu widzenia Recenzenta, trudno uznać każdą z publikacji w całości za nowatorską.

Kolejnymi problemami badawczymi podejmowanym przez Ks. Wasilewskiego są

zagadnienia przygotowania do wygłoszenia poszczególnych jednostek kaznodziejskich oraz ich treści. Habilitant wskazuje na niezastąpioną formę przygotowania do działalności kaznodziejskiej (homilijnej) jaka jest nieustanna modlitwa. Podejmuje niezwykle istotne zagadnienie odkrywania głoszonego w okresie patrystycznym kerygmatu ustnego i pisemnego. Słusznie zauważa, że „wypracowany przez wczesne chrześcijaństwo model kerygmatu, w obu jego formach, winien znaleźć szerokie zastosowanie w Kościele współczesnym”. Omawiając treści współczesnego przepowiadania słowa Bożego akcentuje konieczność głoszenia, niedocenianych a nawet pomijanych prawd eschatologicznych. Dostrzega również szanse docierania z ewangelicznym przesłaniem nadziei do słuchaczy zgromadzonych na liturgii podczas obrzędów pogrzebowych. Analizując treść Listu apostołskiego Jana Pawła II *Mulieris dignitatem* omawia zagadnienie biblijnych podstaw godności kobiety oraz potrzebę podejmowania tej problematyki w przepowiadaniu kaznodziejskim. Habilitant, powołując się na zaproponowaną przez ks. Franciszka Drączkowskiego definicję miłości chrześcijańskiej, zachęca głosicieli słowa Bożego do omawiania poszczególnych wątków nauki o miłości chrześcijańskiej oraz ukazywania ich w kontekście jej określenia globalnego. Ks. Wasilewski w swoich opracowaniach analizuje również możliwość stosowania wizualizacji polegającej na wykorzystywaniu dzieł wielkich malarzy oraz włączeniu ich do szeroko rozumianego tworzywa kaznodziejskiego. W kolejnym opracowaniu bada treść ekshortacji pastoralnych, co pozwala mu wskazać na konieczność rekonstrukcji głównych linii programu kaznodziejskiego.

Dokonując oceny dorobku naukowego przed rozprawą habilitacyjną należy zwrócić uwagę na zaangażowanie Habilitanta w działalność publikacyjną. W stosunkowo krótkim czasie po obronie rozprawy doktorskiej (2012) ks. Wasilewski opublikował 5 książek (w tym monografię habilitacyjną) oraz 18 artykułów (5 w druku). Chodzi jednak nie tylko o ilość, wystarczającą do przewodu habilitacyjnego, lecz przede wszystkim o jakość publikacji naukowych zredagowanych przez ks. E. Wasilewskiego po doktoracie.

W ocenie dorobku naukowego poza rozprawą habilitacyjną trzeba wspomnieć o niedostatku widocznym w wykazie oraz potwierdzonym przez materiały dostarczone do oceny. Pierwszym z nich jest brak publikacji rozprawy doktorskiej. Drugim jest nieobecność zarówno jakichkolwiek recenzji publikacji naukowych, jak i sprawozdań z bieżących konferencji naukowych. Zwłaszcza brak typowych recenzji i sprawozdań ujawnia się niestety coraz częściej w wielu prezentowanych bibliografiach naukowych młodszych pracowników nauki. Często wynika to z faktu, że w ocenie działalności naukowej publikacje niepunktowane nie są wcale brane pod uwagę.

Wnikliwa analiza przedstawionego do oceny dorobku naukowego ks. dra Edwarda Wasilewskiego prowadzi do stwierdzenia, że jest rzetelny w aspekcie naukowym. Wprawdzie

ilość publikacji nie jest imponująca, jest to jednak dorobek merytorycznie poprawny i wystarczający do uzyskania stopnia doktora habilitowanego z teologii.

3. Recenzja rozprawy habilitacyjnej

Aplikacja założeń metody wykresograficznej do teorii i praktyki homiletycznej, Gniezno 2015.

Rozprawa habilitacyjna, licząca 274 strony, została starannie wydana przez Wydawnictwo Gaudentinum w Gnieźnie w 2015 r. Ma układ i profil odpowiadający rygorom naukowym. Spis treści oraz streszczenie zostały umieszczone także w języku angielskim (*Table of contents* s. 11-14; *Summary* s. 273-274).

Autor rozprawy dostrzega zapotrzebowanie współczesnego kaznodziejstwa na ujęcia paralelne (werbalno-wizualne) w głoszeniu osoby Jezusa Chrystusa. Rozróżnia dwa rodzaje wizualizacji: obrazową (ikonograficzna) oraz linealną (łac. *linealis* - liniowy, złożony z linii) posługująca się liniami. Cywilizacja dzisiejsza, zdominowana przez Internet, telewizję i reklamę, staje się coraz bardziej „cywilizacją obrazu”. Nie pozostaje to bez wpływu na mentalność współczesnego człowieka, który oczekuje i domaga się przedstawień wizualnych również w przepowiadaniu słowa Bożego.

Ks. E. Wasilewski zawarł swój wywód naukowy w sześciu rozdziałach. Ich objętość i proporcja zależą od zakresu przedstawianego w danym rozdziale zagadnienia. Bibliografia liczy 19 stron i dostarcza wartościowy materiał dla studentów i wykładowców homiletyki. W liczącym sześć stron wstępie Autor przedstawia syntetycznie wszystkie konieczne elementy: tło zagadnienia; uzasadnienie wyboru tematu (cel pracy); omówienie tytułu; zdefiniowanie pojęć w nich występujących; przedstawienie dotychczasowego dorobku wiedzy w dziedzinie, której dotyczy ta praca; wskazanie metody zastosowanej w pracy, omówienie koncepcji i planu pracy (przewodnia myśl poszczególnych rozdziałów, ich wzajemne powiązanie, logiczna konstrukcja całości) oraz omówienie źródeł zawartych w bibliografii. Autor określa zasadniczy cel rozprawy. Jest nim wykazanie, „że wprowadzenie założeń metody wykresograficznej do przepowiadania może skutecznie pomóc w pokonaniu i wyeliminowaniu [wcześniej wymienionych] trudności i słabości współczesnego kaznodziejstwa (s. 19). W autoreferacie Autor wymienia również cel dalszy pracy, którym jest „wykazanie, że dzięki wykresografii kaznodziejstwo zyskuje nowe narzędzie przekazu, jakim jest wizualizacja geometryczna, która może usprawnić całe dzieło przepowiadania” (s. 5).

Recenzent wskazuje na dwie niewystarczająco precyzyjnie przedstawione kwestie. Autor zaznacza, iż „w rozprawie posłużono się metodą strukturalno-hermeneutyczną” (s. 19). Rodzi się

tutaj pytanie, czy zamiast używania owej dość hermetycznej terminologii nie lepiej byłoby po prostu opisać i uzasadnić obrany sposób metodologicznego postępowania w danym przypadku? Kwestia druga dotyczy źródeł niniejszego opracowania. Autor zaznacza, że „źródłem niniejszej pracy jest cały depozyt słowa Bożego zawarty w Piśmie Świętym, Tradycji oraz dokumentach Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, a także wszystkie publikacje F. Drączkowskiego dotyczące metody wykresograficznej” (s. 19). Stwierdzenie „cały depozyt słowa Bożego” w tym przypadku można odebrać jako hiperbolę, a nie stwierdzenie faktycznego stanu źródeł, do których odwołuje się Autor.

W pierwszym rozdziale dysertacji Autor omawia dwa podstawowe elementy metody wykresograficznej, które symbolizują Boga Jedyne (okrąg) oraz Trójcę Świętą (okrąg z wpisanim trójkątem równobocznym). Autor mając świadomość, że współczesny człowiek jest przyzwyczajony raczej do rozpowszechnionych w sztuce sakralnej oraz przedstawieniach popularnych obrazów Boga, odwołuje się do obrazów symbolicznych Boga, które zdaniem Autora, posiadają swój rodowód biblijno-patrystyczny oraz przynależą do dziedzictwa kulturowo-religijnego chrześcijaństwa.

W rozdziale drugim Autor omawia genezę metody wykresograficznej oraz główne etapy jej powstawania. Odwołuje się również do finalnej i sumarycznej wersji metody wykresograficznej, która została przedstawiona w pracy ks. Franciszka Drączkowskiego *Synteza teologii w ujęciu graficznym. Wydanie drugie, poszerzone* (Lublin 2014). W oparciu o to opracowanie Autor przedstawia i omawia 12 wykresów, które stanowią „rdzeń” tej metody.

W trzecim rozdziale Autor omawia wartość metody wykresograficznej w kontekście postulatów soborowych, akcentujących konieczność stosowania zasady akomodacji w przepowiadaniu oraz zalecających ciągłe poszukiwanie nowych form przekazu. Zdaniem ks. Wasilewskiego wykresografia odpowiada na palącą potrzebę wizualizacji, po drugie dostosowuje się do wymagań współczesnego człowieka, gloryfikującego wartość nauk ścisłych, w tym również geometrii. „Wykresografia jest propozycją nową i zupełnie oryginalną zarówno na gruncie polskim, jak i ogólnokościelnym. Dzięki jasności i przejrzystości wykładu oraz globalnemu ujęciu nauki wiary, spełnia również postulaty homiletyczne dotyczące formy i treści przepowiadania” (z autoreferatu). Autor przytacza liczne opinie teologów i pedagogów, zadaniem których wykresografia może być wykorzystana zarówno w wykładzie teologii, jak i w formacji seminarnej oraz w katechezie, a także, w szczególny sposób, w kaznodziejstwie oraz pracy duszpasterskiej.

W rozdziale czwartym Autor przedstawia atuty i funkcje metody wykresograficznej, dzięki którym prawdy wiary, przedstawiane przez głosicieli słowa Bożego, powinny się spotkać z pełniejszą recepcją słuchaczy. Wykresografia, zdaniem Autora, posiada trzy ważne atuty, które czynią ją szczególnie przydatną i owocną w dziele przepowiadania: wizualizacja prawd wiary,

integralność prawd wiary (*Christus totus*) oraz przewyższenie tzw. *trychotomii* teologicznej, która zakorzeniona w świadomości i podświadomości wielu wierzących, prowadzi do zupełnego oddzielenia Boga w Trójcy Świętej Jedynego od Chrystusa i Kościoła. W drugiej części tego rozdziału Autor, za ks. F. Drączkowskim omawia znaczenie wykresografii w korygowaniu błędów występujących w nauce niektórych teologów oraz w jej odbiorze przez wielu wierzących. Omawia 34 takie błędy oraz wskazuje na możliwości ich korekty w nauczaniu kaznodziejskim przez zastosowanie ujęć paralelnych (werbalno-wizualnych).

Nawróconych i ochrzczonych należy wzywać do nieustannej przemiany swego życia na wzór Chrystusa czyli zachowania postawy nieustannego nawracania się (Kol 3, 1-2). Funkcja parenetyczna posługi kaznodziejskiej motywuje konieczność ciągłego nawracania się oraz wybór ideału świętości jako słusznej drogi prowadzącej do pełni szczęścia prawdziwego. W piątym rozdziale dysertacji Autor wskazuje na funkcję parenetyczną metody wykresograficznej. Odwołując się do czterech wykresów, ilustrujących opcje życiowe stojące przed każdym człowiekiem, wykazuje, że wybór drogi doskonalenia chrześcijańskiego, prowadzącej do pełnego zjednoczenia z Bogiem, gwarantuje osiągnięcie najwyższego szczęścia dostępnego człowiekowi w tym i w przyszłym życiu. Kolejne wykresy, zaprezentowane przez Autora, wykazują niedoskonałość i ułomność innych wyborów życiowych: odłączenia od Boga, agnostycyzmu konformistycznego oraz asekuranckiego minimalizmu (rezygnacja z drogi doskonalenia). Autor jednocześnie wskazuje iż, dzięki wymienionym wykresom eksponowanie omawianej problematyki w przepowiadaniu kaznodziejskim staje się wizualnie postrzegalne, a dzięki temu, jasne i oczywiste.

W rozdziale szóstym, z punktu widzenia podjętego problemu badawczego najistotniejszym, Autor przedstawia propozycje teoretyczne i postulaty praktyczne dotyczące wykorzystania wykresografii w dydaktyce akademickiej oraz przepowiadaniu powszechnym i elitarnym. Dostrzegając słabości współczesnej teologii postuluje wprowadzenie wykresografii do dydaktyki akademickiej, programu studiów seminaryjnych oraz do programu formacji permanentnej prezbiterów. Odnosząc się do praktyki przepowiadania kaznodziejskiego Autor formułuje propozycje uwzględniające dwie różne grupy słuchaczy słowa Bożego. Propozycja pierwsza, dotycząca grup elitarnych i spotkań formacyjnych, polega na zapoznaniu członków tych grup z głównymi założeniami metody wykresograficznej. Druga odnosi się do niedzielnych i okazjonalnych słuchaczy słowa Bożego. Autor proponuje, by w świątyniach dysponujących ekranami, kaznodzieja mógł podstawowe wykresy wyświetlać, a przez to sukcesywnie wprowadzać słuchaczy w znajomość podstawowych założeń metody wykresograficznej.

Formułując wnioski końcowe Autor stwierdza, że wykresografia może skutecznie pomóc w pokonaniu trudności, z którymi boryka się współczesne kaznodziejstwo. A geometryczna propozycja ujęć graficznych jest w stanie w sposób istotny wesprzeć przekaz werbalny,

eliminując ułomność jego formy (niejasność, zawłość, niekomunikatywność) i tym samym przyczynić się do pełniejszej recepcji głoszonych treści. Wprowadzenie założeń metody wykresograficznej do teorii i praktyki homiletycznej, zdaniem Autora jest w pełni uzasadnione a nawet konieczne.

W tym miejscu recenzent przedstawia wątpliwość dla tego rodzaju rozłożenia materiału w poszczególnych rozdziałach. Pierwszy rozdział rozprawy: *Podstawowe elementy metody wykresograficznej*, podzielony jest na dwa punkty i liczy 9 stron, zaś drugi: *Powstanie i rozwój metody wykresograficznej* liczy stron 31. Uzasadnionym wydaje się połączenie powyższych rozdziałów w jeden oraz przedstawienie ich treści w odwrotnej kolejności: najpierw powstanie i rozwój metody a następnie podstawowe jej elementy. Pewne zastrzeżenia budzi również znaczna dysproporcja pomiędzy poszczególnymi rozdziałami (I – 9 stron, II – 31 stron, III – 22 strony, IV – 74 strony, V – 22 strony i VI – 52 strony).

Merytoryczna i formalna strona rozprawy habilitacyjnej zasługuje na ocenę pozytywną. Podjęty w niej problem, czyli aplikacja założeń metody wykresograficznej do teorii i praktyki homiletycznej, jest oryginalny, gdyż brakuje na gruncie polskim jego całościowego opracowania. Wprawdzie przedstawienie metody ks. Franciszka Drączkowskiego i jej omówienie zajmują znaczną część opracowania, to jednak Autor dokonuje jej szeroko rozumianej aplikacji do potrzeb współczesnego kaznodziejstwa. Nowość i szczególna aktualność podjętej problematyki nie ulega zatem wątpliwości. Rozprawa z merytorycznego punktu widzenia posiada wiele cennych zalet, można również dostrzec pewne braki dotyczące tak jej strony merytorycznej jak i formalnej.

Podstawowym niedociągnięciem merytorycznej strony rozprawy wydaje się bezkrytyczne podejście Autora do metody wykresograficznej oraz możliwości jej aplikacji do teorii i praktyki homiletycznej. Zwłaszcza widoczne jest to w kontekście praktyki przepowiadania słowa Bożego. Autor zaznacza: „W świątyniach powszechne jest używanie ekranów, na których są zamieszczane teksty liturgiczne i pieśni. Wykorzystując je do celów dydaktycznych, można by przedstawić na nich prawdę o powszechnej świętości wszystkich aniołów wizualnie. Podobnie można przedstawić upadek aniołów zbuntowanych, którzy utworzyli społeczność złych duchów - Szatana, oddzielonych od Boga i reszty wiernych mu aniołów” (s. 226-227). W innym miejscu postuluje: „Z uwagi na to, że współczesne świątynie dysponują ekranami, kaznodzieja mógłby podstawowe wykresy wyświetlać na ekranach oraz sukcesywnie wprowadzać słuchaczy w znajomość elementarnych i podstawowych założeń metody wykresograficznej. Aplikacja założeń metody wykresograficznej w przestrzeni homiletycznej jest nie tylko możliwa, ale także godna uwagi i polecenia, gdyż trudne prawdy wiary pozwala wyrazić w prostej formie. Słowo mówione zostaje wzbogacone znakiem, a to bez wątplenia pozwala na realizację postulatów dotyczących aktywizacji i wykorzystania obrazu w

przekazie kaznodziejskim (s. 244). Szkoda, że Autor w żaden sposób nie odniósł się do dyskusji, która miała miejsce w środowisku polskich homiletów podczas, a także długo po konferencji i debacie zorganizowanej przez Stowarzyszenie Homiletów Polskich (Krzeszowice 2008, Kraków 2009) na temat możliwości wykorzystania w homilii multimedialnych środków przekazu *Czy Chrystus używałby Power Pointa?* Z jednej strony pojawiły się słowa uznania dla sług słowa, którzy stosują środki multimedialne, obrazy, podejmując ryzyko błędzenia, bo chcą „jakoś dotrzeć z Ewangelią do współczesnego człowieka, niechętnego myśleniu, nastawionego jedynie na odbiór ruchomych obrazków” (G. Siwek, *O przepowiadaniu nie tylko dla dzieci*, BK (2008), nr 4, s. 16), ale wielokrotnie wskazywano na granice, których przekroczenie podważałoby właściwy sens samego przepowiadania. W dyskusjach wskazywano, że nic nie stoi na przeszkodzie, aby wizualność zastosować w przepowiadaniu. „I tak jak obrazowość słowna, wizualność musi mieć charakter służebny wobec treści. Tracąc ten charakter, przepowiadanie staje się nie zbawianiem słuchacza, ale zabawianiem. Ponadto trzeba pamiętać, że obraz bez żywego słowa może być niezrozumiały. Zgodnie ze słowami św. Pawła, trzeba mówić o fides ex auditu. W czasach kultury wizualnej można i chyba trzeba mówić o fides ex auditu et visu” (H. Łysy, *Liturgiczne i pozaliturgiczne przepowiadanie z obrazowością słowną i wizualnością*, ST-HŚO (2012), nr 32, s. 197.). Kolejny głos w dyskusji przekonywał, że „obraz, w przeciwieństwie do słowa, słyca przekazywane treści. Natomiast koncentracja uwagi na wyobraźniowej stronie rzeczywistości rodzić może przekonanie, że istnieje tylko to, co da się zobrazować. Niedaleko stąd do banalizacji, jeśli nie do całkowitego zakwestionowania istnienia tajemnicy [...]. Rodzi się tutaj pytanie, czy takie zjawiska, jak powierzchowność chrześcijaństwa, niski poziom wiedzy religijnej, osłabienie wiary w tajemnicę, trudności z werbalizowaniem swoich religijnych przekonań nie są, przynajmniej częściowo, wynikiem przesadnej wizualizacji przepowiadania” (G. Siwek, *Osobowość kaznodziei. Rozważania nieobojętne*, Kraków 2014, s. 137). I wreszcie głos obecnego przewodniczącego Stowarzyszenia Homiletów Polskich: „Liturgia zaś, której integralną częścią jest homilia, zakłada współuczestnictwo w wydarzeniu zbawczym. Multimedialne prezentacje podczas homilii temu nie służą. Można więc skonstatować, że nie powinny być podczas niej stosowane. W czasie liturgii trzeba głosić Ewangelię żywym słowem, z przekonaniem, że ma ono słuchaczom do zaoferowania zbawczą moc. Wierni potrzebują homilii jako słowa, w którym daje się usłyszeć głos samego Boga” (H. Sławiński, *Prezentacje multimedialne a przepowiadanie homilijne*, „Polonia Sacra” 70(2010), s. 52).

Ks. Wasilewski zaznacza iż opinie teologów, w sposób szczególnie, „potwierdzają słusność postulatu włączenia omawianej metody do przekazu homiletycznego” (s. 244) . Szkoda, że w swojej dysertacji nie zaprezentował również opinii tych teologów, którzy wyrażają wątpliwości wobec stosowania form obrazowych w przepowiadaniu kaznodziejskim.

W ocenie formalnej strony analizowanej dysertacji należy podkreślić, iż jej język i styl

utrzymane są na właściwym poziomie naukowym. Autor posługuje się językiem poprawnym, bogatym w słownictwo, płynnym i komunikatywnym, co potęguje zainteresowanie czytelnika. Autor pisze zwięźle i logicznie, dobitnie prowadzi myśl i konsekwentnie wyciąga stosowne wnioski, czyniąc to w sposób zrównoważony i rzetelny. Praca odznacza się zwartą treścią, a refleksja naukowa przebiega od zagadnień podstawowych i zasad ogólnych do szczegółowych wskazań i rozwiązań. Autor konsekwentnie wyciąga wnioski z przesłanek i tworzy dojrzałą syntezę. Wcześniej wymienione braki nie przysłaniają oryginalności rozprawy habilitacyjnej ani nie pomniejszają jej najważniejszych walorów poznawczych.

4. Opinia w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego

Biorąc pod uwagę wartość zarówno rozprawy habilitacyjnej, jak reszty dorobku naukowego, przedkładam Radzie Wydziału Teologicznego Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu pozytywną opinię o nadaniu stopnia doktora habilitowanego nauk teologicznych ks. dr. Edwardowi Wasilewskiemu.

Katowice, 04 lutego 2017 r.

ks. dr hab. Leszek Szewczyk, prof. US

